

Sygn. akt II BU 16/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 kwietnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku H. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o wysokość emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 7 kwietnia 2010 r.,
skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia
wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 2 kwietnia 2009 r.,

oddala skargę.

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 30 czerwca 2008 r. organ rentowy przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od dnia 8 maja 2008 r., zawieszając jej wypłatę z uwagi na kontynuowanie przez niego zatrudnienia. Decyzją z dnia 17 lipca 2008 r. organ

rentowy podjął wypłatę emerytury od dnia 1 lipca 2008 r. Do ustalenia podstawy wymiaru przyjęto wynagrodzenie z 20 lat kalendarzowych wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu: 1971 - 1990. Wynagrodzenie z lat 1971 - 1976 zostało ustalone z pominięciem kwot wypłaconych premii wykazanych w druku Rp7 z dnia 6 marca 2007 r. albowiem organ rentowy uznał, że nie stanowiły podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne. W okresie 1 października 1970 r. do 28 lutego 1976 r. wnioskodawca pracował w Gospodarstwie Pomocniczym Zasadniczej Szkoły Rolniczej P., jako główny księgowy. Premia wnioskodawcy była wypłacana z tworzonego u pracodawcy funduszu premiowego, który tworzony był według zasad określonych w zarządzeniu nr 78 Ministra Rolnictwa z dnia 17 czerwca 1971 r. w sprawie tworzenia, podziału i wykorzystania funduszu premiowego w latach 1971/1972-1975/1976 w państwowych przedsiębiorstwach gospodarki rolnej i państwowych gospodarstwach rolnych (Dz.Urz. Nr 8, poz. 43-44) i tak do 90% wysokości przeznaczony był na wypłaty premii dla pracowników, a w co najmniej 10% na fundusz socjalny. Z części funduszu przeznaczonego na premie możliwe było wydzielenie funduszy przeznaczonych na fundusz rady młodzieży oraz kwoty na nagrody dla wybranych pracowników i inne świadczenia.

Wyrokiem z dnia 18 grudnia 2008 r. Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. z dnia 30 czerwca 2008 r. nakazując uwzględnić kwoty wypłacone H. G. w latach 1971 - 1976 z funduszu premiowego, oddalając dalej idące odwołanie.

Apelację od powyższego wyroku złożył organ rentowy skarżąc wyrok w części zmieniającej sporną decyzję, zarzucając naruszenie § 4 ust. 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (Dz.U. z 1989 r. Nr 11 poz. 63 ze zm.) poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, a przez to przyjęcie, iż od kwot wypłaconych wnioskodawcy z funduszu premiowego za lata 1971 - 1976 odprowadzano składkę na ubezpieczenia społeczne oraz § 11 ust. 1 w związku z § 2 uchwały Nr 103 Rady Ministrów z dnia 25 maja 1971 r. w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki uspołecznionej (M.P. Nr 31 poz. 196) poprzez jego błędną wykładnię, a przez to przyjęcie, iż kwoty wypłacane z funduszu premiowego w państwowych

gospodarstwach rolnych mogą wchodzić w skład osobowego funduszu płac. Apelujący domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia odwołania wnioskodawcy od decyzji z dnia 30 czerwca 2008 r.

Wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2009 r. Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że odwołanie oddalił. Sąd stwierdził, że przy bezspornym stanie faktycznym, odnośnie dokonywania przez pracodawcę wypłat z funduszu premiowego jak i co do wielkości tych wypłat, pozostawało ustalić, czy wedle obowiązujących w spornym okresie przepisów prawa ubezpieczeń społecznych, wypłaty z funduszu premiowego podlegały oskładkowaniu. Podstawowe znaczenie w sprawie miała treść rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie obliczania podstawy wymiaru emerytury lub renty, zasiłków z ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa oraz składek na ubezpieczenia społeczne (Dz.U. z dnia 19 września 1968 r.) Zgodnie z § 1 ust. 1 podstawę wymiaru emerytury lub renty, stanowił przeciętny miesięczny zarobek w gotówce i w świadczenia naturze. Wedle § 2 rozporządzenia za zarobek, jaki przyjmuje się do obliczenia podstawy wymiaru z tytułu zatrudnienia w uspołecznionym zakładzie pracy, uważa się zarobek w gotówce określony w § 3. Zgodnie § 3 ust. 1 za zarobek w gotówce uważało się wypłaty zaliczone do osobowego funduszu płac, z wyjątkiem wypłat wymienionych w załączniku do rozporządzenia. Wedle ust. 2 za zarobek w gotówce uważało się również wypłaty spoza osobowego funduszu płac wymienione w tym ustępie.

Innymi słowy podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne w spornym okresie stanowił zarobek w gotówce wypłacony z osobowego funduszu płac z wyjątkiem wypłat z tego funduszu wymienionych w załączniku do rozporządzenia, oraz wypłaty pochodzące z innych funduszy, ale jedynie te, które wymieniono w ust. 2 § 3. Żadne inne wypłaty spoza osobowego funduszu płac (z wyjątkiem wymienionych w ust. 2 § 3) nie były oskładkowane i nie miały wpływu na wysokość świadczenia. W spornym okresie obowiązywała (od 1 stycznia 1971 r.) Uchwała nr 103 Rady Ministrów z dnia 25 maja 1971 r. w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki uspołecznionej (M.P. nr 31, poz. 196). W § 2 Uchwała stanowiła, że wynagrodzenia

za pracę obejmują: - wynagrodzenia objęte funduszem płac, dzieląc go na osobowy fundusz płac i bezosobowy fundusz płac, fundusze honorariów, fundusz agencyjno-prowizyjny; - wynagrodzenia z funduszu zakładowego i funduszy o podobnym charakterze; - inne wynagrodzenia, nie objęte funduszem płac i nie wymienione w pkt 2, zwane dalej „innymi wynagrodzeniami”. Dalej w § 7 ust. 1 do osobowego funduszu płac zaliczało się wszelkie wypłaty pieniężne brutto i wartość świadczeń w naturze za prace pracowników pozostających w ewidencji personalnej zakładu pracy, należne z tytułu stosunku pracy określonego w § 1 pkt 1 uchwały, z tytułu wykonywania pracy nakładczej, członków zorganizowanych grup roboczych (np. żołnierzy, członków hufców pracy, skazanych itp.). W dalszej części wskazywała jakie wypłaty w gotówce zalicza się w szczególności do osobowego funduszu płac. W § 8 wskazywano, jakie wypłaty zalicza się do bezosobowego funduszu płac, w § 9 do funduszu honorariów, w § 10 do funduszu agencyjno-prowizyjnego. W § 11 ustanowiono, że do wynagrodzeń z funduszu zakładowego lub funduszy o podobnym charakterze (fundusz za szczególne osiągnięcia ekonomiczne załóg, fundusz zakładowy lub premii w państwowych gospodarstwach rolnych, czysta nadwyżka spółdzielni itp.) zalicza się wszelkie wypłaty pieniężne i wartość świadczeń w naturze, dokonywane na rzecz osób fizycznych z części tych funduszy przeznaczonych na nagrody i świadczenia. Mając powyższe na uwadze Sąd stwierdził, że bezsporną kwestią było, że kwoty wypłaconych wnioskodawcy premii pochodziły z opisanego § 11 Uchwały funduszu premiowego i nie zostały zaliczone do osobowego funduszu płac a skoro tak, to nie podlegały oskładkowaniu i nie mogły być uwzględnione przy ustalaniu wysokości emerytury.

Na powyższe orzeczenie wnioskodawca wniósł skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia zarzucając wyrokowi Sądu Apelacyjnego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 2 kwietnia 2009 r. naruszenie prawa materialnego poprzez; - rażące naruszenie przepisów Rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac z dnia 19 sierpnia 1968 r. w sprawie obliczania podstawy wymiaru emerytury lub renty, zasiłków z ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa oraz składek na ubezpieczenie społeczne (Dz.U. z dnia 19.09.1968 r.), w szczególności § 1-3 Rozporządzenia - poprzez błędną wykładnię wskazanych przepisów oraz ich

niewłaściwe zastosowanie w sprawie, a przez to przyjęcie, iż kwoty premii wypłaconych wnioskodawcy, jako pochodzące z funduszu premiowego a nie z osobowego funduszu płac, nie podlegały oskładkowaniu, a zatem nie stanowią podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne; - rażące naruszenie przepisów Uchwały Nr 103 Rady Ministrów z dnia 25 maja 1971 r. w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki uspołecznionej (M.P. Nr 31, poz. 196), w szczególności § 2, § 7 oraz § 11 ust. 1 Uchwały - poprzez błędną wykładnię wskazanych przepisów oraz ich niewłaściwe zastosowanie w sprawie, a przez to przyjęcie, iż kwoty wypłacone z funduszu premiowego w państwowych gospodarstwach rolnych nie mogą wchodzić w skład osobowego funduszu płac; - rażące naruszenie przepisu § 2 ust. 1 Uchwały Nr 86 Rady Ministrów z dnia 3 maja 1971 r. w sprawie gospodarki finansowej państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej oraz zjednoczeń podległych Ministrowi Rolnictwa lub przez niego nadzorowanych (M.P. Nr 29, poz. 184) - poprzez jego niezastosowanie w sprawie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wstępnie trzeba podkreślić, że za niezgodne z prawem mogą być uznane orzeczenia sądowe ewidentnie obiektywnie krzywdzące stronę, tj. zawierające rozstrzygnięcia sprzeczne z przepisami prawa, których interpretacja, zastosowanie lub niezastosowanie nie powinny sprawiać istotnych trudności ani jakichkolwiek wątpliwości interpretacyjnych na gruncie powszechnie obowiązujących (przyjętych) kanonów wykładni lub stosowania prawa. Oznacza to, że za niezgodne z prawem mogą być uznane takie orzeczenia, które zostały wydane po dokonaniu jednoznacznie błędnej wykładni albo wskutek oczywiście błędnego zastosowania przepisów prawa, które to wady były oczywiste bez potrzeby dokonywania pogłębionej analizy prawniczej. Taka kwalifikowana niezgodność orzeczenia z prawem nie występuje wtedy, jeżeli przepisy prawa, na których zostało oparte rozstrzygnięcie, mogą podlegać różnej interpretacji i za każdą z nich przemawiają określone argumenty. W myśl art. 424⁴ k.p.c. skargę można opierać na podstawie naruszenia prawa materialnego lub przepisów postępowania, które spowodowały niezgodność orzeczenia z prawem. W kontekście tegoż unormowania centralnym pojęciem omawianej instytucji jest więc wspomniana niezgodność orzeczenia z

prawem. W judykaturze podkreśla się, że uznanie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia to nie tylko stwierdzenie jego obiektywnej bezprawności. Stwierdzenie tej bezprawności nie może nastąpić bez sięgnięcia do istoty władzy sądowniczej, czyli orzekania przez sędziego w warunkach niezawisłości, w sposób bezstronny, jednak zależny nie tylko od obowiązujących ustaw, lecz także „głosu sumienia” sędziego oraz jego swobody w ocenie prawa i faktów stanowiących podłoże sporu. Obowiązujące prawo to zaś nie tylko tekst normatywny, ale również jego wykładnia, bo w istocie każdy przepis podlega wykładni. Można zatem przyjąć, że obowiązujące, respektowane powszechnie prawo zostaje ukształtowane w wyniku wykładni. Jest to proces użyteczny, funkcjonujący w warunkach konfrontacji poglądów i ważenia argumentów. Tak kształtuje się też orzecznictwo sądowe, mające umocowanie w niezawisłości sędziowskiej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2006 r., I BP 1/06, OSNP 2007 nr 15-16, poz. 216 i z dnia 15 listopada 2006 r., I BP 12/06, OSNP 2008 nr 1-2, poz. 3). W wyroku z dnia 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06 (OSNC 2007 nr 2, poz. 35) Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że „sędzia poruszający się na obszarze przyznanej mu swobody i nieprzekraczający jej granic, pozostający w zgodzie z własnym sumieniem, jak też prawidłowo dobierający standardy orzeczenia, działa w ramach porządku prawnego nawet wtedy, gdy wydane przez niego orzeczenie – ocenione a posteriori – jest obiektywnie niezgodne z prawem”. Niezgodność z prawem, rodząca odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa, musi mieć charakter kwalifikowany, elementarny i oczywisty, tylko bowiem w takim przypadku orzeczeniu sądu można przypisać cechy bezprawności. Traktowanie jako niezgodnego z prawem w rozumieniu art. 424⁴ k.p.c. każdego orzeczenia sądowego ocenionego jako wadliwe niesie zagrożenia dla porządku prawnego, stabilności obrotu prawnego, swobody sądu w stosowaniu prawa.

Odnosząc powyższe rozważania do realiów niniejszej sprawy należy stwierdzić, że zaskarżonemu orzeczeniu Sądu Apelacyjnego nie można przypisać kwalifikowanej wadliwości, o jakiej mowa w art. 424⁴ k.p.c. tylko dlatego, że argumentacja, jaką posłużył się Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu przedmiotowego orzeczenia, jest odmienna od zawartej w wyroku Sądu pierwszej instancji. Przechodząc do meritum, a zatem analizy zgromadzonego materiału

dowodowego oraz twierdzeń zawartych w skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia Sąd Najwyższy podzielił stanowisko tego Sądu zarówno w zakresie poczynionych ustaleń faktycznych, jak i rozważań zawartych w pisemnych motywach orzeczenia. Okoliczności faktyczne sprawy nie były wątpliwe. Kwestią wymagającą rozstrzygnięcia okazało się zagadnienie prawne dotyczące możliwości wliczenia do podstawy wymiaru emerytury ubezpieczonego wypłat z funduszu premiowego otrzymywanych w okresie od 1971 - 1976. Kluczowym jest przy tym fakt, że fundusze premiowe wypłacone ubezpieczonemu w związku z zatrudnieniem w Gospodarstwie Pomocniczym Zasadniczej Szkoły Rolniczej P. nie były przez pracodawcę zaliczane do osobowego funduszu płac, i nie wiązały z wypłatą tych świadczeń skutku prawnego w postaci obowiązku zapłaty od tych należności składki emerytalnej. W odniesieniu do oceny podstawy faktycznej rozstrzygnięcia wskazać należy, iż ustawa emerytalna w sposób ogólny określa przychód przyjmowany do podstawy wymiaru emerytury i renty. Natomiast szczegółowe zasady ustalania podstawy wymiaru zawarte są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (Dz.U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.). Na podstawie § 4 ust. 1 i 2 do ustalenia podstawy wymiaru dla pracowników uspołecznionych zakładów pracy nie przyjmuje się tych składników wynagrodzenia w gotówce i naturze z tytułu wykonywania pracy w ramach stosunku pracy, od których nie ma obowiązku opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Dla ustalania, czy istnieje obowiązek opłacania składek na ubezpieczenie społeczne od określonych składników wynagrodzenia, stosować należy przepisy obowiązujące w okresie, z którego wynagrodzenia jest uwzględniane w podstawie wymiaru. Do końca 1998 r. składki były odprowadzane od funduszu wynagrodzeń podlegającego oskładkowaniu, a nie od wynagrodzeń indywidualnych. Jednocześnie do 1990 r. podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne stanowiły te składniki wynagrodzenia, które w myśl przepisów o klasyfikacji wynagrodzeń zaliczane były do osobowego funduszu płac. Tak więc, istotnie z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac z 19 sierpnia 1968 r. w sprawie obliczania podstawy wymiaru emerytury lub renty, zasiłków z ubezpieczenia na wypadek choroby i macierzyństwa oraz składek na

ubezpieczenia społeczne (Dz.U. z 1968 r., Nr 35, poz. 246 ze zm.) oraz uchwały Nr 103 Rady Ministrów z 25 maja 1971 r. w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki uspołecznionej (M.P. 1971, Nr 31, poz. 196) należało dokonać oceny, które składniki wynagrodzeń uzyskiwanych przez ubezpieczonego w spornym okresie powinny zostać przyjęte do podstawy wymiaru emerytury lub renty. Stosownie do treści § 18 rozporządzenia Przewodniczącego Komitetu Pracy i Płac z 19 sierpnia 1968 r. (obowiązującego w okresie objętym sporem) podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne stanowiły w uspołecznionych zakładach pracy zarobki w gotówce określone w § 3 pkt 1 tego rozporządzenia oraz zarobki w naturze zaliczane w myśl uchwały do osobowego funduszu płac. Regulacja § 3 tego rozporządzenia stanowiła zaś, że za zarobek w gotówce w uspołecznionym zakładzie pracy uważa się wypłaty zaliczone w myśl uchwały do osobowego funduszu płac, z wyjątkiem enumeratywnie wymienionych wypłat oraz wypłaty spoza osobowego funduszu płac określonych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia, dokonywane na rzecz własnych pracowników. Tymczasem z brzmienia § 2 uchwały Nr 103 Rady Ministrów z 25 maja 1971 r., w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki uspołecznionej - wynagrodzenia za pracę obejmują między innymi wynagrodzenia objęte (I) osobowym funduszem płac oraz wynagrodzenia (II) z funduszu zakładowego i (III) funduszy o podobnym charakterze oraz (IV) inne wynagrodzenia, nie objęte funduszem płac i nie wymienione wyżej. W świetle § 7 ust. 1 pkt 1 lit d do osobowego funduszu płac zalicza się wszelkie wypłaty pieniężne brutto i wartość świadczeń w naturze za prace pracowników pozostających w ewidencji personalnej zakładu pracy, należne z tytułu stosunku pracy, a w szczególności wynagrodzenia wynikające z obowiązujących systemów płac, takie jak premie. Kategoriami odmiennymi są wynagrodzenia z funduszu zakładowego lub funduszy o podobnym charakterze (regulowane w rozdziale 3 uchwały) oraz tzw. inne wynagrodzenia (regulowane w rozdziale 4 uchwały). Stosownie do treści § 11 ust. 1 uchwały do wynagrodzeń z funduszu zakładowego lub funduszy o podobnym charakterze (fundusz za szczególne osiągnięcia ekonomiczne załóg, fundusz zakładowy lub premiowy w państwowych gospodarstwach rolnych, czysta

nadwyżka spółdzielni itp.) zalicza się wszelkie wypłaty pieniężne i wartość świadczeń w naturze, dokonywane na rzecz osób fizycznych z części tych funduszy przeznaczonych na nagrody i świadczenia. Konfrontacja cytowanych unormowań prowadzi do konstatacji, iż nie wejdą do zakładowego funduszu płac wypłaty z funduszu zakładowego i funduszy o podobnym charakterze skoro z obowiązującej w latach 1971-1976. Uchwały Nr 103 w sprawie składników funduszu płac i pozostałych wynagrodzeń z tytułu pracy w jednostkach gospodarki uspołecznionej fundusz premiowy państwowych gospodarstw rolnych zaliczony został w niej do wynagrodzeń z funduszu zakładowego i funduszy o podobnym charakterze nie zaś do wynagrodzeń z osobowego funduszu płac. Podkreślić przy tym należy, iż pracownicy Gospodarstwa Pomocniczego Szkoły Podstawowej w P. zatrudniani byli na podstawie Układu Zbiorowego dla Państwowych Przedsiębiorstw Gospodarki Rolnej. W tym stanie rzeczy trafnie przyjął Sąd drugiej instancji, iż premie uzyskiwane przez wnioskodawcę, nie mogą być zaliczane do osobowego funduszu płac w rozumieniu § 7 ust. 1 pkt 1 lit. d Uchwały nr 103. Zgodnie zatem z art. 194 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 1998 r., Nr 162, poz. 1118 ze zm.) w związku z § 4 ust. 1 wskazanego na wstępie rozporządzenia Rady Ministrów z 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent - wypłaty premii w spornym okresie nie powinny być przyjęte do ustalenia podstawy wymiaru emerytury.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.